

Katowice, 03.04.2024r.

Dr hab. Andrzej Niesporek, prof. UŚ

Instytut Socjologii

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja

Honorata Janik-Skowrońska

**Prawno-społeczne uwarunkowania pieczy współdzielonej (naprzemiennej)
w Polsce. Studium prawno-socjologiczne.**

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz wniosków końcowych. Zawiera także aneks, w którym zamieszczono narzędzia badawcze. Całość pracy obejmuje 305 stron.

Praca ma interdyscyplinarny charakter i podejmuje problematykę ważną poznawczo, a także społecznie. Jest dobrze skonstruowana i napisana poprawnie pod względem językowym. Pozytywnie oceniam strukturę pracy oraz podział treści w obrębie poszczególnych rozdziałów.

Głównym, deklarowanym przez Autorkę, celem pracy jest wykazanie, że istnieje potrzeba dokonania zmiany i nowelizacji ustawodawstwa w zakresie ustalania sposobu opieki nad dzieckiem po rozstaniu rodziców, odpowiadająca kierunkom zmian społecznych w zakresie ról rodziców w opiece nad dzieckiem. W szczególności aktywnego angażowania się w opiekę nad dziećmi obojga rodziców. Cel ma więc aplikacyjny charakter, a praca zawiera rekomendacje dotyczące potrzeby wyodrębnienia w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym przepisów dotyczących pieczy naprzemiennej, jako odrębnej instytucji prawa. Łączy analizę prawną ze studiami socjologicznymi, czyniąc z tych drugich ważny element dla argumentowania na rzecz zmian przepisów prawnych. Zrealizowane przez Autorkę badania socjologiczne wśród sędziów sądów powszechnych oraz rodziców aktywnie opiekujących się swoimi dziećmi po rozstaniu dostarczają ważnych informacji pozwalających uzasadniać poszukiwanie właściwych rozwiązań prawnych.

Badania mają więc dać odpowiedź na pytanie o pożądany kształt przepisów prawa rodzinnego i opiekuńczego, aby zagwarantować dzieciom możliwość bycia wychowywanymi przez oboje rodziców i nawiązania bliskiej więzi z obojgiem rodziców, w wypadku ich rozstania. Dać także odpowiedź na pytanie, czy piecza współdzielona (naprzemienna) jest najlepszą formą takiej opieki. Autorka formułuje także główną hipotezę badawczą, iż kształt obowiązujących przepisów nie odpowiada aktualnym społecznym potrzebom współczesnej rodziny związanym z opieką rodzicielską nad dzieckiem po rozstaniu rodziców.

Rozprawa doktorska obejmuje część teoretyczną, rozdział metodologiczny, analizę wyników badań własnych oraz propozycję zmian legislacyjnych. Podstawową funkcją teoretycznego wprowadzenia jest konceptualizacja kluczowych pojęć, którą Autorka dokonuje w pierwszych trzech rozdziałach dysertacji. Przy czym pierwsze dwa rozdziały dotyczą prawnych aspektów badanego problemu, a rozdział trzeci aspektów społeczno-psychologicznych. Celem pierwszego rozdziału – wedle deklaracji Autorki – jest wykazanie, że polskie prawo rodzinne w zakresie uregulowań dotyczących sprawowania opieki nad dzieckiem rodziców żyjących w rozłączeniu w aktualnym kształcie umożliwia stosowanie pieczy współdzielonej nad dzieckiem, mimo braku uregulowania wprost takiej formy opieki. Rozdział drugi z kolei zawiera analizę polskiego orzecznictwa sądowego, orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz analizę porównawczą przepisów prawa w wybranych krajach. Kluczowym dla konceptualizacji badań jest rozdział trzeci dotyczący społecznych uwarunkowań kształtowania się form opieki nad dzieckiem, będących wynikiem rozpadu rodziny. Punktem wyjścia jest tutaj analiza zmian jakim współcześnie podlega rodzina i ich potencjalnego wpływu na upowszechnianie się opieki naprzemiennej. Ta część dysertacji mogłaby być bardziej uporządkowana, a analiza zmian funkcjonowania rodziny zakorzeniona w szerszej refleksji socjologicznej dotyczącej transformacji społecznej i procesu kształtowania się refleksyjnej nowoczesności. Specyfika zmian w relacjach intymnych i rodzinnych charakterystycznych dla tej transformacji wpływa także na zmiany rozumienia i realizowania relacji rodzicielskich. Warto w tym kontekście uwzględnić klasyczną i najnowszą literaturę dotyczącą tej problematyki. Uporządkowanie treści pozwoliłoby także unikać częściowych jej powtórzeń. Ogólnie część teoretyczną oceniam jednak bardzo pozytywnie.

Rozdział czwarty recenzowanej dysertacji doktorskiej obejmuje założenia teoretyczne i metodologiczne badań własnych. Autorka deklaruje więc, iż zrealizowane badania naukowe inspirowane były nie tylko potrzebami empirycznymi, lecz także teoretycznymi. W treści rozdziału dominuje jednak ten pierwszy aspekt. Autorka dysertacji zaplanowała zarówno badania jakościowe, jak i ilościowe. Badania jakościowe zrealizowała z zastosowaniem wywiadu kwestionariuszowego wśród 40 sędziów sądów powszechnych. Badania ilościowe natomiast z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety online wśród grupy stu rodziców, sprawujących opiekę nad dzieckiem po rozstaniu, przy założeniu, że oboje rodzice aktywnie uczestniczą w życiu dziecka. Zastosowano celowy dobór próby. Badanie ankietowe realizowano za pomocą portalu *webankieta*, lecz nie wyjaśniono w jaki sposób konkretnie docierano do rodziców/respondentów. Realizacja badań była utrudniona ze względu na ograniczenia wynikające z pandemii. Nie zawsze więc wywiad kwestionariuszowy był realizowany z udziałem doktorantki, co czyniło go czasem raczej badaniem ankietowym.

Rozdział piąty zawiera prezentację i analizę wyników badań własnych. Pozytywnie oceniam graficzny sposób prezentacji danych (wykresy, tabele) oraz opis wyników badań. Zawarte w tym rozdziale analizy mają przede wszystkim diagnostyczny charakter i nie mają jasnego i jednoznacznego odniesienia do sformułowanych hipotez. W tym sensie, obecna w rozdziale metodologicznym, deklaracja o teoretycznych założeniach projektu badawczego nie znajduje w nim pełnego odzwierciedlenia. Brak jasnego sformułowania modelu teoretycznego, będącego punktem odniesienia projektu badawczego. Dotyczy to także kończących rozdział wniosków, które mają wyraźnie diagnostyczny charakter. Nie podważa to jednak ich wartości. Mają one istotne znaczenie dla formułowanych w ostatnim rozdziale pracy wniosków *de lege ferenda*. Bowiem obie grupy badane wskazały na potrzebę sformułowania jasnych rozwiązań prawnych w kwestii regulacji opieki współdzielonej (naprzemiennej).

Ostatni, szósty rozdział recenzowanej dysertacji doktorskiej dotyczy sugerowanych zmian legislacyjnych, formułowanych w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań własnych. Rozdział jest bardzo rozbudowany i zawiera również analizę wcześniejszych projektów zmian ustawowych dotyczących pieczy naprzemiennej. Za szczególnie wartościową, uważam tę część rozdziału, w której

Autorka dysertacji formułuje konkretne propozycje zmian legislacyjnych. Ta część pracy spina klamrą całość projektu badawczego, czyniąc go nie tylko wartościowym poznawczo, lecz także ważnym dla praktyki społecznej. Wyniki badań realizowanych przez Autorkę rozprawy pozwoliły bowiem na skonstruowanie przepisów w zakresie pieczy współdzielonej, odpowiadających zarówno potrzebom społecznym, jak i sztuce legislacyjnej.

Analiza treści recenzowanej dysertacji doktorskiej pozwala na sformułowanie jej mocnych i słabszych stron. Do zdecydowanie pozytywnych stron pracy zaliczam podjęcie bardzo ważnego i jednocześnie trudnego tematu. Uważam, iż Autorka dysertacji dobrze poradziła sobie z tym niełatwym wyzwaniem badawczym. Szczególnie, iż mamy do czynienia z pracą interdyscyplinarną. Projekt badawczy w sposób znaczący wzbogacił obraz analizowanego problemu. Autorka odwołała się do właściwej i różnorodnej literatury przedmiotu. Szczególną wartością recenzowanej pracy jest jej aplikacyjny charakter. Zaś propozycję zmian legislacyjnych, w oparciu o wyniki badań własnych, uważam za oryginalny wkład Autorki, ważny dla pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej.

Do słabszych stron pracy zaliczam zbyt ogólne i pobieżne analizowanie rodziny jako grupy i instytucji społecznej. Poszerzenie refleksji w tym zakresie pozwoliłoby na pogłębienie analizy społecznych mechanizmów funkcjonowania rodziny i spojrzenie z tej perspektywy na jej zmieniające się funkcje rodzicielskie (opiekuńczo-wychowawcze). Przede wszystkim w kontekście szerzej rozumianej transformacji społecznej. Recenzowana dysertacja doktorska zawiera także sporo błędów językowych/edytorskich.

Reasumując chciałbym podkreślić, że recenzowana rozprawa doktorska jest dobra merytorycznie. Autorka rozprawy doktorskiej wykazała się znajomością podejmowanej problematyki. Zaproponowała interesujący i ważny poznawczo projekt badawczy, który zachęca do przemyśleń i – także krytycznej – dyskusji. Zawarte w recenzji uwagi krytyczne nie wpływają więc na jednoznacznie pozytywną opinię o rozprawie. Uważam, że przedstawiona dysertacja doktorska magister Honoraty Janik-Skowrońskiej „Prawno-społeczne uwarunkowania pieczy współdzielonej (naprzemiennej) w Polsce. Studium prawno-socjologiczne” odpowiada warunkom określonym w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku

o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dziennik Ustaw z 2017 roku, pozycja 1789) w związku z artykułem 179 ustęp 2 i 35 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku. Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dziennik Ustaw z 2018 roku pozycja 1669). W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pani magister Honoraty Janik-Skowrońskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Andrzej Kiejszorek